

Sovon *nieuws*

Broedvogels 2021: wederom slecht jaar voor Wulp

Ook in dit nummer:

Ruigpootbuizerd schaarser, behalve in piekjaren
Vogelgriep zichtbaar langs de kust
Vogels kunnen het dak op
Zomertortels in de klei
Variatie in vogelaars

Uit het **veld**

Bij de sluisen van Lauwersoog beukt een harde noordwesterwind tegen de kade. Een kleine groep vogelaars schuilt tegen de sluisuren in de hoop om een glimp op te vangen van zeevogels als Stormvogeltjes en Papegaaiduikers, die zich normaliter veel verder van de kust bevinden. Met de start van het trektelseizoen staan (zee)trektellers met telescopen over land en zee te turen om de vogeltrek in kaart te brengen.

Lees verder op pagina 12.

Foto: Marcel van Kammen

Sovon-Nieuws

In Sovon-Nieuws berichten we over de vereniging, de vogeltellingen en overige zaken betreffende vogels, met de nadruk op Nederland. Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

John van Betteray, Loes van den Bremer, Albert de Jong, Marwa Kavelaars en Marcel Wortel.

Fotoredactie: Harvey van Diek.

E-mail: redactie@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws. Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lid

Bureau

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Lay-out:

Haas ontwerp
van Groot tot Klein

Druk:

Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier en verstuurd in recyclebare folie van suikerriet. ISSN 1383-0635.

Foto omslag:

Wulp, Marcel van Kammen

Inhoudsopgave

6 Trends van gewone broedvogels in 2021

Corona of niet: Sovon-vrijwilligers telden ook in 2021 stug door. Al die tellingen dragen bij aan de door het CBS en Sovon berekende indexen van onze 111 gewone broedvogels, waarmee we ieder jaar de stand van zaken op een rijtje kunnen zetten.

9 Ruigpootbuizerd steeds schaarser, behalve in piekjaren

In het najaar heb je vooral op trektelposten langs de kust een goede kans dat er een of meerdere overtrekken. In het binnenland moet je meer geluk hebben.

12 Vogelgriep maakt zेत्रektellen nog relevanter

Kan een vergelijking van de aantallen langsvliegende vogels met die in voorgaande jaren ons iets over veranderingen in de populatiegroottes vertellen?

14 Vogels kunnen het dak op

De dynamiek in de stadsvogelbevolking is fascinerend. Tellingen laten zien dat inmiddels ongeveer 10 procent van de Nederlandse Visdieven op daken broedt.

16 Zomertortels in de Klei

Jennifer Vreugdenhil zoekt uit wat de Zomertortel wil.

18 Variatie onder vogelaars

Het archetype beeld van man met grijze baard en verrekijker verdwijnt langzaam. Steeds meer vrouwen gaan het veld in om vogels te kijken en hun aandeel bij Sovon wordt steeds groter.

20 Werken aan basiskwaliteit van de natuur

Voordat je kunt werken aan een goede basiskwaliteit van het Nederlandse landschap, zijn er twee belangrijke vragen te beantwoorden: wat is deze kwaliteit en wanneer is deze goed?

Ruiming
slachtoffers
vogelgriep in een
kolonie Grote
Sterns, De Petten.
Foto: René Pop

»

Vogelgriep blijkt een blijvertje...

Alsof er momenteel nog niet genoeg crises zijn, doofde dit voorjaar de hoogpathogene vogelgriep niet uit na de winter, maar woekerde verwoestend door. Daarmee is duidelijk geworden dat het, niet helemaal verrassend, helaas een blijvertje is geworden.

Er leven al lange tijd veel zorgen over de onvoorspelbaarheid van de uitbraken bij wilde vogels en pluimvee, vooral bij de pluimvee-industrie. Dat is begrijpelijk. Je zal als pluimveehouder maar machteloos moeten toezien hoe jouw dieren worden geruimd. Dat er ook veel wilde vogels slachtoffer werden van het virus kreeg lange tijd weinig aandacht. Niet onlogisch, want de (waarneembare) tol onder de wilde vogels leek in eerste instantie beperkt of verwaarloosbaar.

Hoe anders is die situatie nu. Het instorten van broedkolonies van de Grote Stern in het Wadden- en Deltagebied was zelfs dagenlang een belangrijk nieuwsitem in de landelijke media. Er vielen vele slachtoffers onder de sterns en andere soorten kustvogels, zoals de Kanoet, Jan-van-Gent en Grote Jager. Dat maakte niet alleen indruk, maar maakt vooral duidelijk dat we in Europa jaarrond ernstig rekening moeten houden met vogelgriep en dan niet alleen de pluimvee-sector. Daarbij moet niet worden vergeten dat de natuur verrassend flexibel kan zijn: een paar honderd Grote Sterns blijken deze zomer succesvol te hebben gebroed in een nieuwe kolonie op Texel. Dat is heel bemoedigend!

Het vogelgriepvirus (aviaire influenza) is een zoönose, een ziekte die van dier op mens kan overslaan. Al gebeurt het niet vaak, het kan wel, met alle gevaren van dien. De ervaringen met COVID-19 hebben meer dan duidelijk gemaakt dat virussen snel kunnen muteren en dat nieuwe mutaties veel ziekmakender voor mens én dier kunnen zijn. Dan zou je dus kunnen zeggen: laten we eens structureel gaan nadenken over hoe we het virus tegen kunnen gaan. Dat moet gebaseerd op kennis over de ecologie van het virus én van wilde vogels. Beter begrijpen hoe het vogelgriepvirus ingrijpt bij wilde vogels is van cruciaal belang. Sovon levert graag haar bijdrage als onderdeel van de samenwerking met Dutch Wildlife Health Centre, het Vogeltrekstation en het Erasmus Medisch Centrum.

Een discussie over integrale oplossingen is essentieel, maar is nog maar net begonnen. Het in juli door het kabinet opgestelde Nationale Actieplan Versterken Zoönosenbeleid is daarbij een eerste concrete stap. Dat natuur en landbouw op dit moment in een stevige relatiecrisis zitten helpt niet om samen tot goede oplossingen te komen. Een fundamentele koerswijziging binnen de voedselproductie lijkt mij niet alleen logisch, maar ook zeer noodzakelijk om zo de perspectieven voor een duurzame natuur én een duurzame landbouw te versterken. Een duidelijke koers, waarin we veel beter rekening houden met de mogelijkheden maar vooral beperkingen van deze planeet, én beter rekening houden met hen die het voedsel duurzaam verbouwen. We hebben echt niet alleen de stikstofuitstoot als probleem. Er speelt veel meer en oplossingen voor de ene crisis kunnen niet los van andere problemen worden gezien. We moeten meer gaan denken vanuit de (bodem)ecologie, vanuit voedselketens, vanuit opbouw van natuurlijke weerstand en vanuit het ontwikkelen van een veel grotere diversiteit in landgebruik in ruimte en tijd.

Het vogelgriepvirus en COVID-19 zijn niet de laatste zoönosen waarmee we te maken gaan krijgen; wát er nog gaat komen is onbekend, dát ze gaan komen is zeker! Daar kunnen we maar beter goed op voorbereid zijn.

— **Theo Verstrael**

directeur Sovon

Trends van gewone broedvogels in 2021

Veel soorten doen het goed, enkelen blijven ver achter

Jaarlijks wordt de broedvogelstand van 111 algemene Nederlandse soorten gemonitord in het kader van het Broedvogel Monitoring Project (BMP), Meetnet Agrarische Soorten (MAS) en Meetnet Urbane Soorten (MUS). Ook in 2021 spanden talloze vrijwilligers en professionals zich weer in om het wel en wee van de broedvogels te volgen. In dit artikel vatten we de belangrijkste resultaten samen.

Corona of niet: Sovon-vrijwilligers telden ook in 2021 stug door. Maar liefst 2533 BMP-tellingen kwamen binnen, verdeeld over 'Alle soorten' (1479), 'Bijzondere soorten' (593), 'Weidevogels' (454) en 'Roofvogels' (7) (figuur 1). Dat zijn er meer dan de voorgaande twee jaren, waarin toch ook flink wat gegevens werden verzameld. Daarnaast werden ook heel wat MUS- en MAS-telpunten onderzocht en zijn er specifieke soorten als Boerenzwaluw en Roodborsttapuit onderzocht in diverse telgebieden. Al die tellingen dragen bij aan de door het CBS en Sovon berekende indexen van onze 111 gewone broedvogels, waarmee we ieder jaar de stand van zaken op een rijtje kunnen zetten.

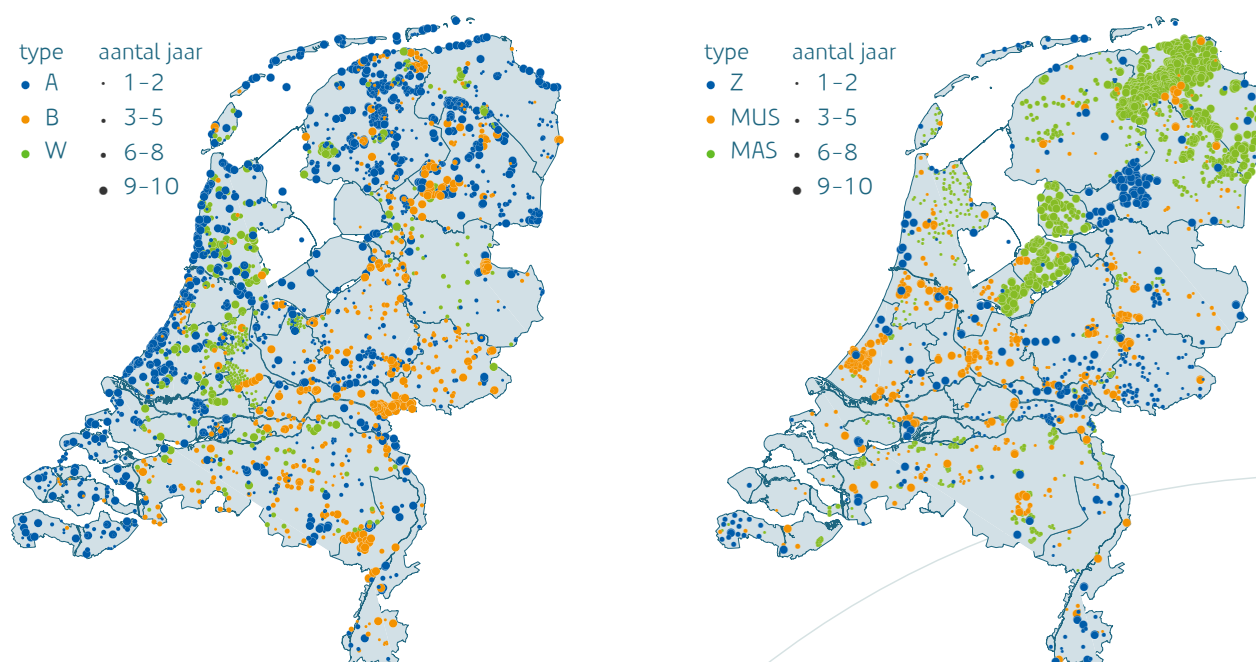
Kouder en natter voorjaar

De weersomstandigheden hebben zonder twijfel een grote impact op de ontwikkeling van de broedpopulaties. Koude winters kunnen

een enorme klap in de broedaantallen veroorzaken, het weer in het voorjaar bepaalt voor een belangrijk deel het voedselaanbod. De al jaren lopende serie zachte winters kreeg in 2020/2021 een vervolg. Februari was echter een stuk kouder met zelfs een echte vorstweek vol sneeuw en ijs. De daaropvolgende lente verliep opmerkelijk fris; tot begin mei werd geregeld nachtvorst gemeten en in het tweede deel van de meimaand overheerste nat en somber weer. Juni was grotendeels warm en droog, maar juli en augustus werden gekenmerkt door koel en nat zomerweer.

Slecht en goed nieuws uit het agrarisch gebied

Veel soorten zetten in 2021 hun eerder ingezette koers voort. Zo figureren kenmerkende soorten van agrarisch gebied als Wilde Eend, Scholekster, Kievit, Wulp en Ringmus wederom in het rijtje soorten die het slecht deden. De Grutto deed het iets beter dan

Figuur 1. Overzicht van in 2021 onderzochte BMP telgebieden. Links: Alle soorten (A), Bijzondere soorten (B) en Weide- en akkervogels (W). De stipgrootte staat voor het aantal jaren dat het gebied in 2012-2021 geteld is. Rechts: Overzicht van in 2021 onderzochte Zeldzame/Specifieke soorten en Roofvogels (Z) en MUS- en MAS-telroutes. De stipgrootte staat voor het aantal jaren dat het gebied/de telroute in 2012-2021 geteld is.

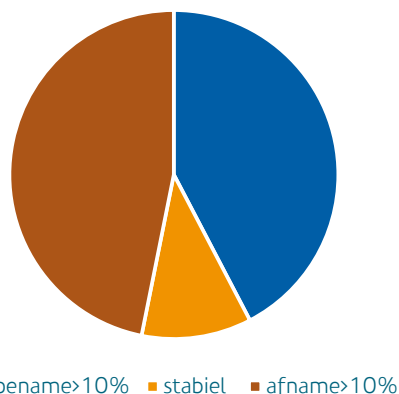

⤴
Kieviten nemen al sinds het begin van de telreeks gestaag in aantal af.

Foto: Marcel van Kammen

in de voorgaande drie jaren, maar met nog geen derde van de stand in 1990 was dit nog niet om over naar huis te schrijven. Iets soortgelijks geldt voor de Patrijs. Die deed het weliswaar iets beter dan in de voorgaande acht jaren, maar de huidige stand is nog altijd minder dan één vijfde van die in 1990. Veel weilanden werden later gemaaid vanwege de door de kou vertraagde grasgroei. Daardoor kregen weidevogels wat meer tijd om hun jongen groot

trend 2021 t.o.v. 1990

Figuur 2. Verdeling van trends van 111 soorten gewone broedvogels 1990-2021.

te brengen. Hopelijk is daar de komende jaren wat van terug te zien in de trends.

Sahelsoorten

Voor heel wat soorten was 2021 een goed broedseizoen. Daaronder veel in de Sahel overwinterende soorten. De omstandigheden daar lijken de afgelopen jaren vooral voor de Rietzanger en Ge-kraagde Roodstaart relatief goed uit te pakken. Klimaatverandering zal echter vermoedelijk op de langere termijn in het westelijk deel van de Sahel voor een structurele verdroging zorgen. Het blijft dus zaak de ontwikkelingen van onze daar overwinterende soorten goed te volgen. Een opmerkelijke aantalsontwikkeling doet zich voor bij de Gele Kwikstaart: lange tijd bleven de aantallen van deze soort achter bij het indexstartjaar 1990, maar nu lag de indexwaarde voor het eerst twee jaar achtereen boven de 100. Ook hier zullen gunstige Afrikaanse winteromstandigheden een rol spelen, maar

Kenmerkende soorten van het agrarisch gebied zoals de Wulp kenden opnieuw een slecht broedseizoen in 2021.

Foto: Peter Soer

aangezien deze soort het tegenwoordig vooral van het akkerland moet hebben, is nader onderzoek naar eventuele positieve factoren in het broedgebied ook zeker relevant.

Contrast naaldhout- en loofhoutspecialisten

De korte winterprik in februari lijkt enkele bij ons overwinterende zangers als Winterkoning en Goudhaan een klein tikje bezorgd te hebben. Overigens doen veel naaldhoutspecialisten als Kuifmees en Zwarte Mees het al jaren niet geweldig, een fenomeen dat deels verklaard kan worden door het teruglopende oppervlak aan naaldhout. Andere 's winters bij ons verblijvende bos-zangvogels als Kool- en Pimpelmees, Boomklever, Boomkruiper en Appelvink hadden kennelijk geen last van de korte koudeperiode en deden het juist prima. Deze soorten profiteren van het ouder en loofhoutrijker worden van onze bossen.

Overige ontwikkelingen

Aan de groei van onze broedpopulatie Grauwe Ganzen lijkt nog geen einde te komen, al melden sommige regio's wel een verzadiging en zijn er lokaal effecten van beheer en predatie door de vos merkbaar. Exoten als Nijlgans en Halsbandparkiet blijven het goed doen, al deed de Nijlgans ten opzichte van 2020 een klein stapje terug. Ook veel soorten van moeras en open water doen het redelijk tot goed; natuurontwikkeling speelt daarbij zeker een rol. Opmerkelijk is dat het herstel van de Merel na de door het Usutu-virus veroorzaakte dreun lijkt te stikken, vooral in stedelijk gebied.

Volop dynamiek in broedvogelpopulaties

De aantalsontwikkeling die sinds 1990 bij onze broedvogels plaatsvindt, mag gerust dynamisch worden genoemd. Van de 111 'gewone' broedvogels nam het grootste deel in aantal toe (47) of af (52), terwijl slechts 12 soorten redelijk stabiel bleven (figuur 2).

Veel van de soorten die het goed doen vertoeven in (loof)bos, moeras en struwelen, terwijl agrarisch en stedelijk gebied veel in aantal afnemende soorten herbergt. Graseters en soorten die foerageren op ongewervelden in bomen en struiken laten veelal een toename zien, terwijl vogels die het vooral moeten hebben van ongewervelden op en in de bodem vaak een afname vertonen. Tussen de in Nederland overwinterende soorten en de naar Zuid-Europa of Afrika trekkende broedvogels vallen geen grote trendverschillen te bespeuren.

— Jan-Willem Vergeer

Eerste resultaten 2022: een mager jaar?

Op basis van gegevens van 600 snel aangeleverde BMP-plots die in 2021 én 2022 geteld zijn, is voor 111 soorten een eerste indicatie te geven voor broedseizoen 2022. De voorlopige resultaten wijzen erop dat veel al jaren in aantal afnemende soorten als Scholekster, Watersnip en Ringmus het wederom niet goed deden en dat de al jaren kwakkelende Zomertaling een flinke tik heeft gekregen. Opvallend is dat een aantal sub-Sahara-overwintersaars als Braamsluiper, Grasmus en Spotvogel ook minder talrijk leken te zijn. Kwartels deden het echter best goed. De opmars van de Cetti's Zanger is nog in volle gang, terwijl een wat minder besproken soort als de Holenduif ook al jaren crescendo gaat. Bij de Merel is sprake van een beperkt herstel. Al met al lijken veel soorten het in 2022 ten opzichte van vorig jaar wat minder te hebben gedaan. In hoeverre effecten van vogelgriep daarbij een rol spelen is onzeker. Om meer zekerheid te krijgen over de aantallen in 2022 zullen we de stapel nog niet aan Sovon geleverde BMP-tellingen af moeten wachten. Dat die akelige ziekte bij kolonievogels als de Grote Stern voor omvangrijk sterfte heeft gezorgd, staat buiten kijf.

Tabel 1. Soorten die in 2021 een van de drie hoogste of laagste indexwaarden sinds 1990 behaalden. Soorten met de hoogste of laagste waarde sinds 1990 zijn cursief gedrukt.

goed jaar	slecht jaar
<i>Grauwe Gans</i>	<i>Soepgans</i>
Nijlgans	Wintertaling
Bergeend	<i>Wilde Eend</i>
<i>Krakeend</i>	<i>Soepeend</i>
Buizerd	Sperwer
<i>Houtsnip</i>	<i>Scholekster</i>
<i>Holenduif</i>	Kievit
<i>Halsbandparkiet</i>	<i>Wulp</i>
<i>Bosuif</i>	<i>Stadsduif</i>
Groene Specht	<i>Zomertortel</i>
Grote Bonte Specht	Ransuil
Kleine Bonte Specht	Merel
<i>Boomleeuwerik</i>	Fitis
Boompieper	<i>Matkop</i>
<i>Gele Kwikstaart</i>	Kauw
Roodborst	<i>Ringmus</i>
Nachtegaal	<i>Kleine Barmsijs</i>
Blauwborst	
Gekraagde Roodstaart	
Zanglijster	
Snor	
<i>Rietzanger</i>	
Bosrietzanger	
Braamsluiper	
Grasmus	
Zwartkop	
<i>Bonte Vliegenvanger</i>	
<i>Pimpelmees</i>	
<i>Koolmees</i>	
<i>Boomklever</i>	
<i>Boomkruiper</i>	
Putter	
Goudvink	
<i>Appelvink</i>	

Eerste resultaten 2022: opnieuw een slecht jaar voor de Ringmus.

Foto: Wies Vink

⤴
 Jonge Ruigpootbuizerd,
 Maasdijk Zuid-Holland,
 7 november 2021.

Foto: Eduard Sangster

Ruigpootbuizerd steeds schaarser, behalve in piekjaren

De Ruigpootbuizerd kom je meestal 's winters tegen, jagend in een open (kwelder-) gebied in Laag-Nederland, vooral in het noorden. In het najaar heb je vooral op een trektelpost langs de kust een goede kans dat er een of meerdere overtrekken. In het binnenland moet je meer geluk hebben, maar ook daar kun je er soms een zien, bijvoorbeeld in een natuurontwikkelingsgebied.

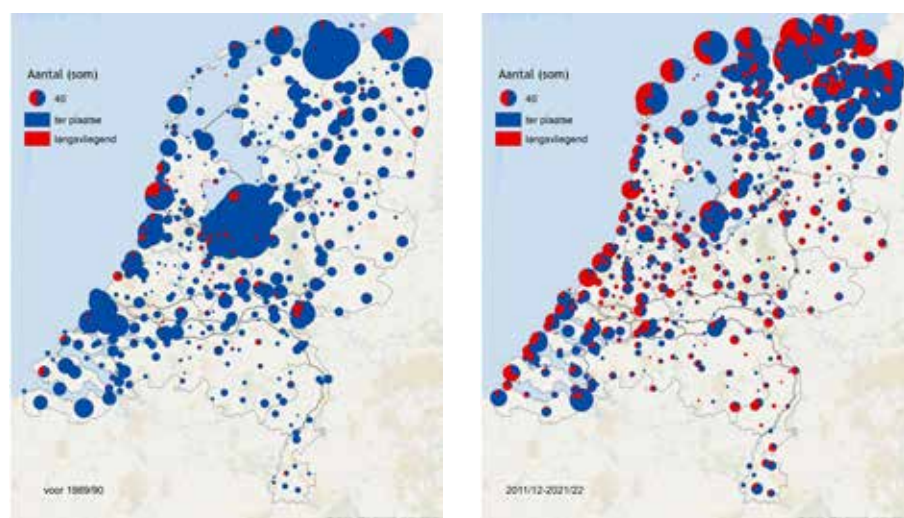
Ruigpootbuizerds broeden in de gehele subarctische zone van het noordelijk halfrond. In Europa overwinteren ze van Oost-Engeland tot ver in Rusland. Ze fluctueren nogal in broedaantal, afhankelijk van het voedselaanbod. Dat aanbod bestaat voornamelijk uit woelmuizen en lemmingen die normaliter in een cyclus van drie tot vijf jaar sterk in aantal en locatie verschillen. Zo schommelt de Zweedse broedpopulatie tussen de 1700 en 5200 paren en 100 tot 3000 paar in Finland. De Noorse populatie kan in goede jaren 10.000 paar bereiken, waarbij ook in lagere, normaliter minder geschikte delen, wordt gebreed. De flinke schommelingen – zowel in tijd als in ruimte – maken het lastig een aantals-trend te bepalen. Hoewel in de periode 1980–2012 de aantallen in Zweden en Finland zijn afgenomen, is de trend op Europese schaal over de laatste dertig jaar stabiel (Europese Rode Lijst 2021). Van de vogels die in Nederland worden gezien wordt aangenomen dat het vooral Noorse vogels betreffen vanwege de zuidelijke trekrichting. Uit de Vogeltrekatlas van het Vogeltrekstation blijkt dat er naast Noorse Ruigpootbuizerds, ook individuen van een Zweedse en Noordwest-Finse herkomst worden waargenomen in Nederland. Twee in Noord-Groningen gezenderde vo-

gels bleken de zomer door te brengen in Noord-Finland en een andere daar geringde vogel vertrok zelfs naar het Kola schiereiland in Rusland (grauwekiekendief.nl).

Verspreiding

De verspreiding van de Ruigpootbuizerd is sinds de jaren tachtig flink veranderd. In

de periode 1970–1990 waren concentratiegebieden voor de Ruigpootbuizerd het Waddengebied (inclusief Dollard), Lauwersmeer, Flevoland en het noordelijke Deltagebied. Kleinere concentraties kwamen voor langs de Hollandse kust, in de Biesbosch en in de Gelderse Poort (figuur 1). In de meest recente tien jaar zien we dat

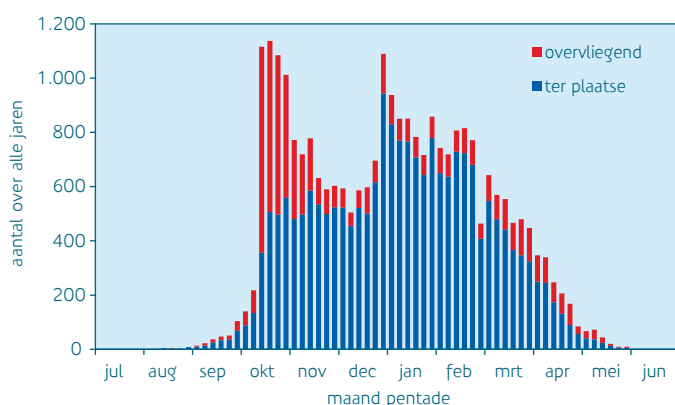

Figuur 1. Verspreiding Ruigpootbuizerd voor 1989/90 en in de periode 2011/12–2021/22 op basis van een gecombineerde dataset (BSP niet-broedvogels, Waarneming.nl, Meetnet Watervogels, Trektellen.nl, LiveAtlas, Atlas van de Nederlandse Vogels, Vogelatlas (2013–2015) en NDFP).

de Ruigpootbuizerd in de zuidelijkere gebieden en ook Flevoland niet meer of hooguit zelden wordt gezien. Tegenwoordig is het voorkomen grotendeels beperkt tot de kust (vooral het Waddengebied) en het noordoosten van het land (Groningen, Drenthe en Friesland). Ze bevinden zich daar zowel in grootschalige wetlands en open landschap als verspreid over voedselrijke (en muizenrijke) plekken in het agrarisch cultuurland (wintervoedselveldjes, akkers met braakstroken) (figuur 1). Opvallend is dat in de recente periode het aandeel overvliegende vogels veel groter is dan daarvoor, wat vooral een toename van trektellingen illustreert.

Doortrek

Vanaf begin september worden de eerste Ruigpootbuizerds gezien. Dat zijn veelal ter plaatse verblijvende vogels; slechts 35% van de vogels is dan als overvliegend doorgegeven. Tot begin oktober neemt het aantal waargenomen vogels licht toe, het aandeel overvliegers blijft min of meer gelijk. Maar daarna stijgen de aantallen zeer snel, waarvan een meerderheid overvliegend (68%). De piek wordt half oktober bereikt en in november zakt het totaalaantal weer en is het gros overwinterende individuen. In januari (vooral in eerste pentade) piekt het aantal overwinteraars, wat mogelijk een waarnemerseffect is (veel mensen starten dan jaarlijsten). De trek naar het broedgebied gebeurt minder opvallend dan de najaarstrek en vindt plaats van maart tot en met mei. Het aandeel overtrekkende vogels is in de voorjaarsmaanden met 30-50% weliswaar

Figuur 2. Seizoenspatroon van Ruigpootbuizerd per pentade (tijdvak van vijf dagen).

flink hoger dan in de winter (10-15%), maar lager dan in het najaar (figuur 2).

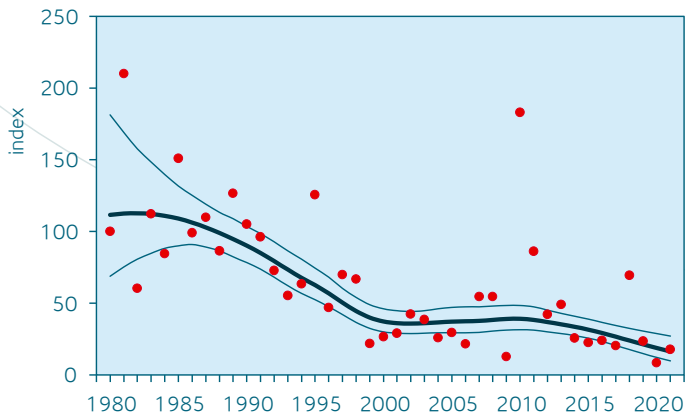
Overwinteren

In Nederland blijven de aantallen tussen november en februari gewoonlijk op een constant, maar laag niveau. Bij de landelijke watervogeltellingen, waar de Ruigpootbuizerd vanaf eind jaren negentig

Buizerd met rat krijgt een Ruigpootbuizerd achter zich aan.

Foto: Gejo Wassink

Figuur 3. Trend van Ruigpootbuizerd op basis van het PTT-project (december 1980-2021).

wordt meegenomen, gaat het in de wintermaanden meestal om enkele tientallen, met een enkele uitschieter tot boven de 100 in piekjaren, zoals in de winterseizoenen van 2010/11 en 2011/12 (zie verder). Influxen van dit formaat waren tot in de jaren tachtig heel normaal, maar zijn sindsdien zeldzamer geworden. Slechte broedprestaties in de noordelijke broedgebieden door het uitblijven van knaagdierenexplosies aldaar, zijn hiervan een belangrijke oorzaak. De afname wordt duidelijk met het PTT-project, waarin systematisch wintertellingen met een goede steekproef van verschillende habitats worden uitgevoerd. Daaruit is een trend op te maken die een matige afname laat zien op zowel de lange (1980-2020) als korte termijn (2009-2020) (figuur 3).

Piekjaren

De winters van 2010/11 en 2011/12 waren de laatste duidelijke piekwinters met veel meer Ruigpootbuizerds dan gemiddeld. Alleen al Terschelling telde tijdens de influx (max. 13 ex.) meer Ruigpootbuizerds dan het hele Waddengebied in 2014/15. Toch verschilden beide piekwinters in verspreiding en voorkomen van elkaar. In het najaar van 2010 werden op de trekposten weliswaar meer Ruigpootbuizerds gezien dan in de jaren ervoor, maar het was zeker geen topjaar. Voor Falsterbo, Zweden was najaar 2010 wél een piekperiode (met het een na hoogste aantal sinds 1975, op 2011 na). Pas in december 2010, samenvallend met koud winterweer, sneeuw en noordoostenwind, kwam er beweging op gang en kwamen de Ruigpootbuizerds richting ons land. Tot het derde kwartaal van december namen de uurgemiddelden op trekposten toe tot 0,10 (trektellen.nl). Daarbij moet opgemerkt worden dat in die periode veel minder telposten zijn bemand dan in het najaar. Bij de PTT-tellingen in de tweede helft van december 2010 en ook de midwintertelling in januari 2011 (88 ex.) werden veel meer Ruigpootbuizerds gezien dan in de jaren ervoor. De aantallen namen daarna (eind februari) overigens weer af tot normale waarden. In het najaar van 2011 werden zowel in Falsterbo (piek tweede kwart van oktober) als Nederland (een week later) de hoogste aantallen ooit genoteerd. Op vele trekposten sneuvelden dagrecords (zoals de Marlijn, Schiermonnikoog: 49ex.; De Vulkaan, Den Haag: 25ex.; Paal 9, Texel: 23ex., alle op 15 oktober). Anders dan in 2010 vloegen veel vogels gelijk door en namen de aantallen daarna af (trektellen.nl). Desondanks lagen de winteraantallen tussen november en februari met 60-80 vogels wel op een bovengemiddeld niveau.

^
Ruigpootbuizerd
Foto: René van Rossum

Herkenning

Niet iedere biddende Buizerd is een Ruigpootbuizerd. Gewone (lichte) Buizerds worden nog regelmatig verward met Ruigpootbuizerds. Hoewel Ruigpootbuizerds veel bidden, doen 'gewone' Buizerds dat ook. Ruigpootbuizerds zijn wat forser en hebben langere vleugels en doen daarom wat meer als een kiekendief aan. Qua uiterlijk zijn de donkere polsvlekken, de donkerbruine borstvlek ('olievlek') en de zwarte eindband aan de witte staart kenmerkend. Buizerds kunnen weliswaar ook een donkere eindband en een lichte staart hebben, maar nooit zo contrastrijk als bij de Ruigpootbuizerd.

Materiaal en bronnen

Om het voorkomen te beschrijven en de figuren te maken zijn de databases gecombineerd van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels, Waarneming.nl, het Meetnet Watervogels, Trektellen.nl, LiveAtlas, Atlas van de Nederlandse Vogels 1987, Vogelatlas (2013-2015) en NDFF.

Vogelgriep maakt zeetrekten nog relevanter

Het zal niemand zijn ontgaan dat zich in de afgelopen maanden grote uitbraken van hoogpathogene vogelgriep hebben voorgedaan op broedplaatsen van diverse soorten zeevogels rondom de Noordzee en de Britse Eilanden. In Nederland hebben vooral het bijna volledig mislukte broedseizoen en de grote aantallen dode volwassen Grote Sterns de media gehaald.

✦ *Grote Stern dood aangetroffen op het strand van Terschelling, slachtoffer van vogelgriep.
Foto: Hans Schekkerman*

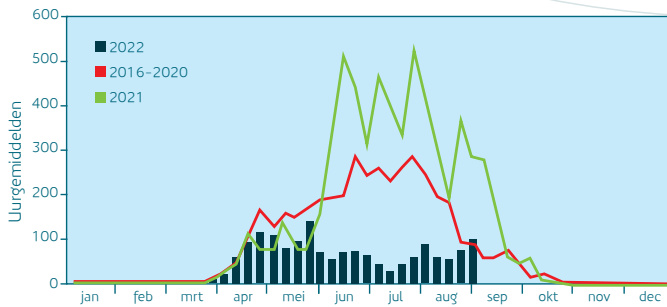
In negen van de tien aanwezige kolonies werden in totaal zo'n 8000 volwassen Grote Sterns geraapt, dat is zo'n 20-25% van het totale aantal broedvogels. Aanvankelijk leken andere koloniebroeders zoals Visdieven en (Kok)meeuwen gespaard te blijven, maar uiteindelijk heeft de vogelgriep ook bij deze soorten toegeslagen, zij het voor zover nu bekend minder massaal en ook niet overal. Recent werd nog opvallende sterfte gemeld bij jonge Zilvermeeuwen in het Waddengebied en bij Bergeenden in de Zeeuwse Delta.

Serieuze afnames

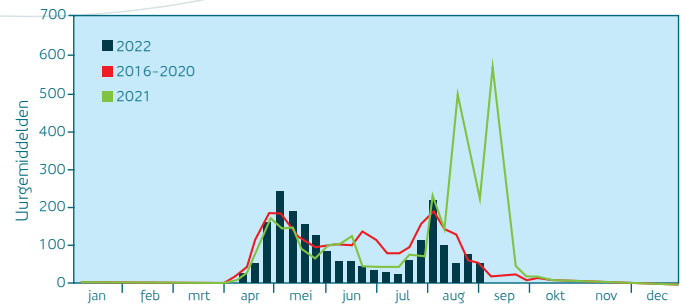
Buiten Nederland werd massale sterfte van Grote Sterns ook opgemerkt in Duitsland, Frankrijk en Engeland. In een goed bestudeerde kolonie Visdieven in het Duitse Waddengebied legden bijna alle jongen het loodje en werd een kwart van de volwassen broedvogels dood gevonden. Ook in de grote zeevogelkolonies rondom de Britse Eilanden heeft het virus huisgehouden. Hier zijn Jan-van-Gent en Grote Jager het zwaarst getroffen. De grootste kolonie van Jan-van-Genten in het Noordzeegebied, op Bass Rock, werd in enkele

weken tijd gedecimeerd en dode en stervende genten waren te vinden langs alle kusten van de Noordzee. In Denemarken spoelden er meer dan 1000 genten aan, wellicht deels afkomstig van de eveneens getroffen kolonie op Helgoland. Bij Grote Jagers in Schotland was in 2021 al een uitbraak geweest en die intensiverde dit broedseizoen op de Schotse kusten en eilanden, waaronder Shetland, Orkney, de Firth of Forth Hebriden. Het totale aantal slachtoffers overstijgt ruim de 1000, waaronder een aanzienlijk deel van de broedvogels in de grote kolonies van Foula en St Kilda. Op verschillende plekken werd ook veel sterfte onder nestjongen en volwassen vogels vastgesteld bij Zeekoeten, sterns en grote meeuwen.

Wat de impact van deze uitbraken op de populaties zal zijn is nu nog niet goed in te schatten, vooral omdat een (waarschijnlijk fors) deel van de sterfte heeft plaatsgevonden buiten de kolonies, waar vindkansen veel kleiner en registratie niet systematisch zijn. Alleen al op basis van de nu bekende aantallen valt voor sommige soorten echter een serieuze afname te vrezem, soms tot wel tientallen

Figuur 1. Uurgemiddelden van Grote Stern in het najaar van 2022 (staven) vergeleken met die in de jaren 2016-2020 (rode lijn) en 2021 (groene lijn; apart vanwege bijzondere voedselsituatie), voor alle Nederlandse zeetrekposten.

Figuur 2. Uurgemiddelden van Visdief + Noordse Stern in het najaar van 2022 (staven) vergeleken met die in de jaren 2016-2020 (rode lijn) en 2021 (groene lijn; apart vanwege bijzondere voedselsituatie), voor alle Nederlandse zeetrekposten.

procenten. En omdat de meeste soorten zeevogels een 'langzame' life-history strategie hebben met een lang leven maar een laat broedbegin en weinig jongen per jaar, kan het wel eens lang gaan duren voor ze die weer te boven komen. Als dat al gebeurt tenminste; het is onwaarschijnlijk dat hoogpathogene vogelgriep zich de komende broedseizoenen koest zal houden en het is nog ongewis of en hoe snel de vogels immuniteit zullen opbouwen.

Gegevens verzamelen langs de kust

In de komende tijd is het zaak om over de gevolgen zoveel mogelijk relevante gegevens te verzamelen. Ringterugmeldingen zullen informatie opleveren over de verspreiding en aantallen van gestorven vogels, en wanneer volgend jaar de broedplaatsen weer bezet worden zal een eerste beeld van het korte-termijneffect op broedpopulaties ontstaan. Ondertussen kunnen ook de zeetrekellingen waardevolle gegevens genereren. Omdat vogels afkomstig uit verschillende broedgebieden, en zowel broedvogels als de niet broedende segmenten van de populatie zich buiten het broedseizoen (deels) vermengen, kan een vergelijking van de aantallen langsvliegende vogels met die in voorgaande jaren ons wellicht iets zeggen over veranderingen in de totale populatiegroottes.

Daar zitten natuurlijk mitsen en maren aan, want er zijn veel meer factoren dan alleen vogelgriep die beïnvloeden wat wij zien langsvliegen. Als we bijvoorbeeld de landelijke uurgemiddelden van Grote Stern in de afgelopen maanden vergelijken met die van voorgaande jaren (2016-2020, en 2021 apart vanwege de bijzondere

voedselsituatie vorig jaar), begonnen die al vanaf mei, maar vooral vanaf juni duidelijk achter te lopen bij het 'normaal' (figuur 1). Het beeld varieert echter sterk tussen telposten; bij Camperduin bleven ze al in mei achter doordat zich in de nabijgelegen Putten minder vogels vestigden, bij Den Haag volgden ze tot in juli min of meer het normale beeld. Van de grote golf doortrekkers en pleisteraars die zich hier normaliter aftekent vanaf begin augustus is tot dusver echter vrijwel niets gezien. Aan de andere kant lagen bij Texel de aantallen in augustus juist iets boven het gebruikelijke niveau, dus is dit een effect van vogelgriep of van (bijvoorbeeld) regionale verschillen in voedselaanbod? Opvallend is wel dat bij Visdief (en Noordse Stern) de uurgemiddelden een stuk minder achterbleven bij normaal (figuur 2), wat zou kunnen rijmen met de ogenschijnlijk minder grote sterfte onder broedvogels bij deze soort.

Het is nu nog te vroeg om effecten te zien op de aantallen van soorten als Jan-van-Gent, Grote Jager en Zeekoet die pas later in het seizoen talrijker worden voor onze kust. Door langs de kust door te blijven tellen kunnen we mogelijke veranderingen verder in beeld brengen. Zeetrekters kunnen daarbij ook informatie over het uiterlijk van de vogels registreren, waarmee we wellicht kunnen zien of bepaalde leeftijdsgroepen in de populatie, zoals volwassen vogels, meer zijn getroffen dan de jonge vogels die vaak nog niet de broedkolonies bezoeken, en wat de impact is geweest op broedsucces.

— Hans Schekkerman

⚡ Grote Jagers zijn zwaar getroffen door de vogelgriep.
Foto: Arie Ouwerkerk

⚡ Dode en stervende Jan-van-Genten waren te vinden langs alle kusten van de Noordzee.
Foto: Hans Schekkerman

Vogels kunnen het dak op

➤ *Visdieffjong op het dak.*
Foto: Marcel van Kammen

De dynamiek in de stadsvogelbevolking is fascinerend. Wie had gedacht dat we er naast de Huismussen en Gierzwaluwen steeds vaker broedende meeuwen, Scholeksters, Kleine Plevieren, Wilde Eenden en zelfs Visdieven zouden aantreffen? Voor die laatste is het stedelijk gebied zelfs van nationaal belang. Tellingen laten zien dat inmiddels 10 tot 11 procent van de Nederlandse Visdieven op daken broedt.

➤ *Zilvermeeuwen worden steeds vaker broedend in de stad aangetroffen.*
Foto: Luc Hoogenstein

Als je erover nadenkt is het eigenlijk helemaal geen gek idee voor kale-grondbroeders om daken uit te kiezen als broedplaats. Ze hebben er geen last van grondpredatoren zoals vossen en er is minder verstoring door mensen. Bovendien is in het stedelijke gebied vaak volop voedsel te vinden. Meeuwen profiteren van het afval dat mensen achterlaten en Scholeksters blijken hun wormenmaaltijd gewoon bij elkaar te scharrelen op gazons, sportvelden en in bermen.

Hittestress

Maar er zijn natuurlijk ook nadelen aan het broeden op daken. Hoe kom je met nestvliepende jongen van een hoog dak af? Een hoge val kan pullen van Scholekster en Wilde Eend fataal worden. Bovendien kan er hittestress ontstaan als er op het dak geen schuilmogelijkheden zijn en de vogels aan extreme weersomstandigheden worden blootgesteld, waardoor ze ook nog eens een makkelijke prooi zijn voor roofvogels en grote meeuwen. Toch lijken de genoemde soorten er succesvol te kunnen broeden. In het Jaar

van de Scholekster in 2008 is bijvoorbeeld vastgesteld dat zo'n 4% van de scholeksterpopulatie op daken broedde, vaak met meer succes dan soortgenoten in de wei of op het wad.

Drentse Scholeksters

Een interessant voorbeeld is de broedpopulatie van Scholeksters in Assen, die al bijna 15 jaar onderzocht wordt door Bert Dijkstra en Rinus Dillerop. De vogels in de stad doen het daar beter dan in het aangrenzende agrarisch gebied. De platte daken van de stad raken er langzamerhand volledig bezet en ze brengen er meer jongen groot. Pas als vogels geen broedplek kunnen bemachtigen in de stad, vestigen ze zich in het agrarisch gebied.

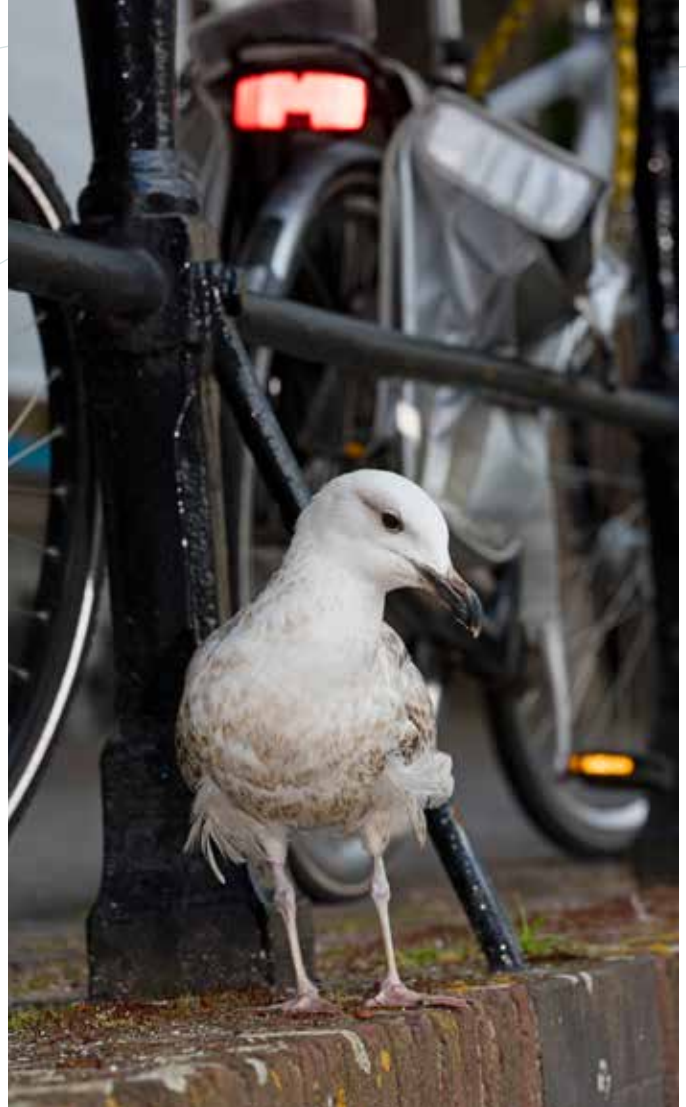
Overlast

Er is ook een keerzijde aan deze ontwikkeling; met name meeuwen en Visdieven kunnen voor overlast zorgen. Denk aan lawaai, uitwerpselen en het belagen van mensen als ze een nest en/of jongen hebben. Meeuwen kunnen afval over een groter oppervlak verspreiden. Gelukkig zijn er hiervoor oplossingen te bedenken, zoals het ondergronds opslaan van vuilnis. Daken waar geen broedvogels gewenst zijn, kunnen ontoegankelijk worden gemaakt. De dakbroeders worden daardoor gedwongen te kiezen voor daklocaties waar de overlast voor mensen minimaal is, bijvoorbeeld aan de randen van steden.

— André van Kleunen

Deze tekst is een bewerking van het hoofdstuk over dakbroeders uit de nieuwe Stadsvogelbalans. Hierin staat beschreven hoe het met onze stadsvogels gaat.

✎ *Scholeksterpaar met jong.*
Foto: Jeroen Veeken

✎ *Zilvermeeuwen vinden genoeg te eten in de stad.*
Foto: Jelger Herder

De Scholekster is de afgelopen decennia snel in aantal afgenomen, met name in wad- en weidegebieden. Vestiging in de stad brengt nieuwe kansen voor de Scholekster, maar ook hier komen ze uitdagingen tegen. Zo verdwijnen de jongen vaak via regenpijpen in het riool of verzwakken ze door extreem hoge temperaturen op het dak door gebrek aan beschutting en water. Met het project 'Scholekster op het dak' wordt onderzoek gedaan naar het broedsucces van de stedelijke Scholeksters. Kijk op www.scholeksterophetdak.nl hoe je mee kunt doen aan het onderzoek.

Sinds de liefde haar acht jaar terug naar Nederland bracht, heeft Jennifer Vreugdenhil (VK, 1986) zich helemaal gestort op het onderzoek aan Zomertortels. Met hulp van gezenderde vogels ontdekte zij dat ook deze ernstig bedreigde dieren graag 'kamperen bij de boer.'

Wat wil de Zomertortel?

Over Rob Buiten

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars.

In de rubriek 'In de klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld.
Foto's Rob Buiten

.....

Zomertortels moet je in Nederland tegenwoordig met een loepje zoeken. In Zeeland zit iets wat je met wat goede wil nog een 'bolwerkje' zou kunnen noemen, net als rond Drenthe, Flevoland en in Limburg, maar veel is het niet meer. Het helpt dus zeker dat Jennifer Vreugdenhil kan vogelen met voorkennis. Met een kaartje vol stippen, loopt ze gedecideerd naar de hoek van een geoogst graanveld in de buurt van Vrouwenpolder, op Walcheren. 'Hier zit één van onze vier gezenderde Zomertortels, Victor. Dagelijks, nu al een hele week.'

Als we vervolgens het veld inlopen, snap je ook wel dat Victor deze plek frequenteert. Tussen de stoppels van het geoogste graan liggen meer dan voldoende gemorste zaden om de tankjes van heel veel vogels te vullen. 'Zomertortels eten uitsluitend zaden', legt Vreugdenhil uit. 'Zo aan het eind van het broedseizoen zijn dit dus ideale plekken om je voor te bereiden op de trek terug naar Afrika.'

De resolutie van de zenderdata zou behoorlijk nauwkeurig moeten zijn. Het verbaast Vreug-

denhil dan ook dat ze de nodige stippen in een naastgelegen veldje ziet staan, waar de snijmaïs nog twee meter hoog staat. 'Ik denk dat hij het hier echt van de randjes van het veld moet hebben. Midden op de akker worden de onkruiden denk ik bestreden, maar hier aan de rand staan nog voldoende onkruiden en is het gewas ook laag en open genoeg voor een Zomertortel om tussen te scharrelen.'

Het is nu alweer vijf jaar dat Vreugdenhil zich met haar hele ziel en zaligheid op de Zomertortels heeft gestort. Nadat zij als Britse haar studie ecologie in Engeland had afgerond, ontmoet ze haar Nederlandse man bij een onderzoeksstation in Frankrijk en reisde ze met haar Nederlandse liefde mee naar Zeeland. 'Ik sprak toen nog niet voldoende Nederlands voor een 'gewone' baan, maar met onderzoek aan de bedreigde Zomertortels kon ik mij als ZZP-er prima redden.'

Het project waar ze nu aan werkt is alweer het derde grote onderzoek naar deze bedreigde vo-

gels. Nadat zij in 2019 meewerkte aan het in kaart brengen van het landschap waar Zomertortels zich het liefst ophouden, hielp ze een jaar later bij het volgen van de trekroute van de vogels tussen Zeeland en West-Afrika. 'Sinds de jaren tachtig is het aantal broedvogels in ons land met meer dan 95% afgenomen. Uit eerdere onderzoeken is gebleken dat kleinschalig agrarisch landschap belangrijk voor ze is en dat is zoals bekend op grote schaal verdwenen. Ook de trek zit vol gevaar, met onder andere de jacht in Zuid-Europa en Noord-Afrika. Maar een andere heel belangrijke bottleneck is toch vooral het voedsel in de broedgebieden', leerde Vreugdenhil. 'Het huidige onderzoek is er dus op gericht om te kijken of we de vogels kunnen helpen met speciale voedselveldjes.'

'En dat valt niet mee', constateert Vreugdenhil als we na het geoogste graanveld, een eindje verderop één van die speciaal ingerichte voedselveldjes bezoeken. Aan de rand van een akker met suikerbieten is een brede strook van niet meer dan een halve hectare ingezaaid met een bont mengsel van verschillende kruiden, van Rolklover tot Kamille en ook wat Korenbloemen en Klapprozen. Kruiden en zaden zat, zou je denken. 'Maar het groeit snel te hoog en te dicht', vindt de onderzoekster. We zijn aan het puzzelen met verschillende zadenmengsels en met verschillende momenten van inzaaien. We willen de boeren die ons helpen met dit werk natuurlijk niet te veel tot last zijn. Je wil ze niet iedere week vragen om deze veldjes op een speciale manier te maaien. Maar voor de Zomertortels moet het wel open genoeg blijven.'

De voedselveldjes helpen ondertussen meer dan genoeg andere dieren. Het zoemt van de insecten en ook verschillende vlindersoorten hebben het hoekje tussen een oude Zeeuwse haag en het suikerbietenveld weten te vinden. Boven ons hoofd kwetteren tientallen Boerenzwaluwen. Maar Victor of om het even welke andere Zomertortel laat zich nu niet zien of horen. 'Toch hebben we al wel meldingen van gezenderde vogels uit deze veldjes', be-zweert Vreugdenhil. 'En ook op met de wildcamera hebben we verschillende vogels betrappt. De veldjes werken dus wel.'

Maar de zenderdata vertellen ook een ander verrassend verhaal: meer nog dan van de voedselveldjes, blijken de Zomertortels te houden van 'kamperen bij de boer'! Vreugdenhil: 'We zien opvallend veel stipjes op dat soort kleinschalige campings. En als je daar dan gaat kijken is dat eigenlijk ook weer niet zo vreemd. Het zijn plekken met veel hagen, voor dekking en open plekken waar auto's en caravans overheen rijden en ook onkruiden waar voldoende zaad aan zit. Eigenlijk de ideale plek dus voor een Zomertortel', lacht Vreugdenhil.

Behalve zelfstandig onderzoeker Vreugdenhil, wordt het onderzoeksproject gedragen door Vogelbescherming Nederland, Sovon Vogelonderzoek Nederland, de provincie Zeeland, terreinbeheerder Het Zeeuws Landschap en de agrarische natuurvereniging Poldernatuur Zeeland. Tijdens de laatste jaren

hebben wij gezien dat direct bijvoeren van Zomertortels met een zaadmengsel, zoals in een onderzoek met Vogelbescherming Nederland, ook vogels trekt. 'Maar dat kan je toch onmogelijk een structurele oplossing van de problemen van deze vogels noemen. We zullen het echt moeten zoeken in het verbeteren van ons landschap voor deze vogels op de langere termijn.'

Vreugdenhil kan niet ontkennen dat het lichtelijk frustrerend is om een heel voorjaar en zomer druk te zijn met onderzoek en bescherming van Zomertortels, om vervolgens de verhalen te horen en lezen over de jacht op deze dieren in Europa en Noord Afrika. 'Formeel geldt er nu een moratorium op de jacht in onder andere Frankrijk en Spanje, wat zeker goed, aanmoedigend nieuws is. We hopen de komende jaren de effecten van dit moratorium langzaam te zien. Maar in hoeverre er nog illegale jacht plaatsvindt, dat valt per definitie moeilijk te checken. Ondertussen moeten we natuurlijk niet onze ogen sluiten voor de

problemen in ons eigen land. We weten niet wat de impact van illegale jacht is op de populatie. We weten wel dat de voedselsituatie in de broedgebieden echt lastig is. Om over een ziekte als 'het geel' nog maar te zwijgen. Duiven foerageren graag in groepen, dus de bacterie die deze ziekte veroorzaakt gaat makkelijk rond onder de vogels.'

Aan het eind van een ochtend zoeken heeft Vreugdenhil weer meer dan voldoende veldinformatie vergaard over de plekken waar Victor zich de laatste dagen heeft opgehouden, getuige de data van de zenders. De verschillende zaaddragende 'onkruiden' zijn gekiekt, net als de structuur van de velden. De vogel zelf heeft ze niet gezien of gehoord. Jammer voor de verslaggever, maar voor de onderzoeker is de buit van de dag weer ruimschoots binnen.

Meer nog dan van de voedselveldjes, blijken de Zomertortels te houden van 'kamperen bij de boer'

♠ Zomertortels

♠ *Steeds meer vrouwelijke vogelaars.*
Foto: Marcel van Kammen

Variatie onder vogelaars

Eeuwenlang was vogels kijken vooral een bezigheid voor welgestelde heren. Maar daar lijkt nu verandering in te komen. De diversiteit onder vogelaars wordt steeds groter. Zo gaan bijvoorbeeld steeds meer vrouwen het veld in om vogels te kijken en wordt hun aandeel bij Sovon steeds groter. Het archetype beeld van man met grijze baard en verrekijker verdwijnt langzaam. Dat is winst.

Een bevriende vogelaar beklagde zich ooit dat zij nooit werd aangesproken als zij met haar vriend vogels ging kijken. Vogelaars spraken altijd hém aan en namen kennelijk meteen aan dat zij alleen mee was voor de gezelligheid. Dit voorbeeld illustreert de werking van gender, een onderwerp dat in recente jaren veel discussie oplevert in de samenleving. De genderdiscussie gaat onder meer over de sociale aspecten die verbonden zijn aan de verschillende genders en over de aannames en ongelijke kansen die daaruit volgen.

Relevantie

Het verhaal van de bevriende vogelaar zette me (Adj) aan het denken over de diversiteit onder mensen die naar vogels kijken, vogels tellen en vogelonderzoek doen (hierna: vogelaars), en wat de relevantie van de genderdiscussie is voor de vogelaarswereld. Enkele antwoorden daarop kwamen in een lezing over diversiteit van Juliet Vickery, directeur van de BTO (British Trust for Ornithology), tijdens de conferentie van het European Bird Census Council in april 2022. Hoewel de zaal verwachtte dat deze lezing over vogels zou gaan, ging het over de mensen in de zaal zelf. Zij stelde dat het belangrijk is dat vogelaars uit een zo divers mogelijke groep bestaan om drie redenen: (1) natuur zou voor alle mensen toegankelijk moeten zijn, ongeacht hun achtergrond, (2) hoe meer verschillende soorten

mensen meedoen aan natuuronderzoek, des te breder gedragen de uitkomsten daarvan zijn in de samenleving en (3) vanuit opdrachtgevers voor onderzoek wordt steeds kritischer gekeken naar diversiteit in organisaties.

Diversiteit

Diversiteit gaat niet alleen over gender, maar ook over leeftijd, kleur, opleiding, sociale klasse, etniciteit en andere aspecten. Uiteindelijk bepalen al deze factoren op verschillende manieren hoe gemakkelijk of moeilijk iemand in aanraking komt met natuur, wordt uitgedaagd of uitgenodigd om vogels te gaan kijken en daar ook de tijd en middelen voor heeft. Naar de motivaties en diversiteit van de huidige groep vogelaars is in recente jaren in Nederland al wel wat onderzoek gedaan, onder meer door Wessel Ganzevoort voor de Radboud Universiteit en door Debby Doodeman voor haar boek *Vogelaars*; (nooit) uitgevogeld. Sociaal onderzoek naar soorten en maten vogelaars, wie had dat een eeuw geleden kunnen denken?

Meer vogelaars, meer vrouwen

Toch komt dat onderzoek niet helemaal uit de lucht vallen. Het aantal vogelaars neemt ontegenzeggelijk toe in Nederland, zelfs als je de groep beperkt tot mensen die regelmatig met een verrekijker

op pad gaan. De coronapandemie heeft die toename waarschijnlijk versterkt doordat meer mensen de natuur in hun omgeving gingen ontdekken. Deze groei is ook bij Sovon op verschillende manieren te merken. Zo heeft de groep vogeltellers die instroomt in de afgelopen vijf jaar een brede leeftijdsverdeling en stabiliseert de gemiddelde leeftijd van de groep actieve waarnemers. Kijken we naar gender (zie kader), dan valt op dat langzaamaan steeds meer vrouwen actief worden voor telprojecten. Van de honderden deelnemers aan de online Water- en wintervogelcursus is de helft vrouw. De vrouwelijke vogelaar is dus duidelijk met een inhaalslag bezig.

Een positieve ontwikkeling

Deze ontwikkeling maakt de vogelaarswereld al wat diverser en dat is winst, ook al is er op andere vlakken nog veel werk te doen. Bij Sovon is diversiteit recent op de agenda gezet, onder andere bij de ledenraad. Concrete aanleidingen waren de eenzijdige samenstelling van de ledenraad zelf en de melding dat er steeds meer vrouwen actief worden bij vogelwerkgroepen. We zetten nu enkele stappen door gevarieerdere foto's te gebruiken en bij het programma van de Landelijke Dag aandacht te hebben voor de diversiteit onder de sprekers.

Daarnaast proberen we een beter beeld te krijgen van de diversiteit onder onze waarnemers. We merken dat de deelname per project verschilt. Bij de projecten MUS en Jaarrond Tuintelling is het aandeel vrouwen groter dan bij andere projecten. Vooralsnog is het niet duidelijk waarom deze projecten populairder zijn onder vrouwen, maar het maakt ons nieuwsgierig. Heeft dit te maken met het gevoel van veiligheid, dat er minder is in het verlaten buitengebied dan in de bebouwde kom? Of schatten vrouwen hun kennis van vogels (onterecht) lager in waardoor ze minder geneigd zijn om zich aan

te melden voor projecten waar meer vaardigheden voor nodig zijn? We hopen de onderliggende oorzaken te weten te komen, zodat we ook meer diversiteit in onze andere projecten kunnen stimuleren. Bij het aanbod van verschillende telprojecten houden we vaker rekening met de verschillende instapniveaus, waardoor er diverse manieren zijn om deel te nemen. Tegelijk besteden we steeds meer tijd aan het opleiden van waarnemers, waardoor het voor meer mensen mogelijk wordt om bij te dragen aan een project. Uiteindelijk willen graag zo veel mogelijk verschillende mensen stimuleren om naar vogels te kijken en bij te gaan dragen aan vogelonderzoek. Mocht je naar aanleiding van dit artikel suggesties hebben, dan horen we dat uiteraard graag via redactie@sovon.nl.

— **Albert de Jong en
Carolyn Vermanen**

Vrouwen in het veld

In 2021 was 21% van de actieve waarnemers bij Sovon vrouw en de rest vrijwel allemaal man. Iets minder dan een procent stond geregistreerd als 'overig'. De genderverdeling van vogeltellers is altijd goed geregistreerd. In 1985 was het aandeel vrouwen slechts 6%. Het percentage groeide in de jaren erna niet zo sterk, maar na 2005 ging het ineens snel. Die versnelling werd waarschijnlijk veroorzaakt door het onder vrouwen populaire Meetnet Urbane Soorten (MUS). Inmiddels is een derde van de deelnemers aan dat project vrouw. In de afgelopen vijf jaar was bijna een derde van de waarnemers die zich bij Sovon aansloot vrouw.

✦ *Langzamerhand neemt de diversiteit onder vogelaars toe.
Foto: Harvey van Diek*

Werken aan basiskwaliteit van de natuur

De biodiversiteit in natuurgebieden staat al decennialang onder grote druk door verdroging, verzuring en versnippering. Dit komt met name door het steeds intensievere landgebruik in het landelijk gebied en de bebouwde omgeving buiten de natuurgebieden. Willen we de biodiversiteit in Nederland op peil houden, moet juist daar wat gebeuren.

De teruglopende kwaliteit van het Nederlandse landschap brengt zelfs algemene soorten als Grutto, Veldleeuwerik, Huismus en Spreeuw in de problemen. Willen we dit tij keren, dan zou er op zijn minst een minimale kwaliteit van het landschap moeten zijn waarin algemene soorten kunnen bestaan. Dit concept van 'basiskwaliteit' is in 2018 geïntroduceerd door Vogelbescherming. Inmiddels is het begrip ook doorgedrongen tot politiek Den Haag. Dit jaar nog wil het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit haast maken met het realiseren van basiskwaliteit.

Kwaliteit voor natuur

Voordat je kunt werken aan een goede basiskwaliteit van het Nederlandse land-

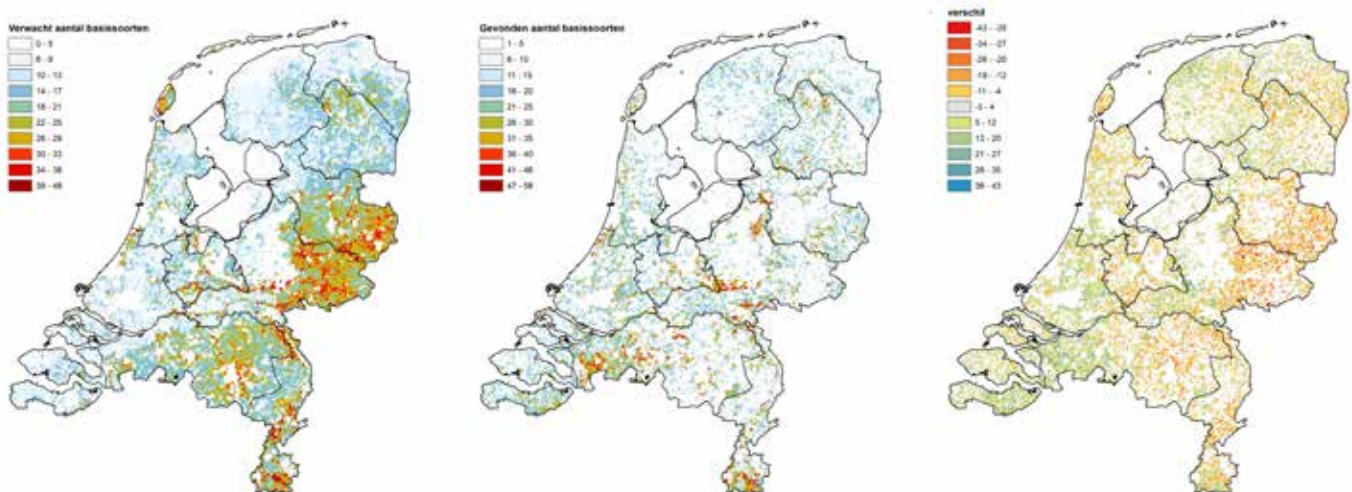
schap, zijn er twee belangrijke vragen te beantwoorden: wat is deze kwaliteit en wanneer is deze goed? Allereerst is er de basiskwaliteit vóór natuur. Dit zijn de omstandigheden die voortkomen uit bodem, water, landschappelijke inrichting en beheer en gebruik, die het leefgebied van planten en dieren bepalen. Daarnaast wil je weten of er in een gebied meer of minder soorten voorkomen dan je op basis van de randvoorwaarden mag verwachten. Dit kun je de basiskwaliteit van natuur noemen.

Monitoren van kwaliteit

Sovon werkt met Vogelbescherming en de soortenorganisaties intensief samen aan een wetenschappelijke onderbouwing van het concept basiskwaliteit. Het monitoren

Waarom is aandacht voor basiskwaliteit belangrijk?

Dat de kwaliteit van het landschap goed moet zijn, klinkt als een open deur. Toch is het relevanter dan ooit om daar over na te denken. Nederland staat aan het begin van een grote verbouwing. Er zijn transitie nodig in de landbouw en de energievoorziening en er moeten een miljoen woningen bijgebouwd worden. Het landgebruik gaan drastisch veranderen, maar dat mag niet ten koste gaan van de biodiversiteit. Een goede uitwerking van de basiskwaliteit voor natuur kan daarbij helpen. Kijk op denationaleomgevingsvisie.nl voor meer informatie.

Figuur 1: Een voorbeeld van een benchmark voor vaatplanten in agrarisch gebied. De linker kaart geeft de verwachte soortenrijkdom weer voor 80 algemene soorten op basis van gegevens uit de referentieperiode 1990–1999. De middelste kaart laat de werkelijke presentie zien van de afgelopen vijf jaar. Door beide kaarten te combineren, krijg je de rechter kaart. Hierin is te zien waar de basiskwaliteit voor vaatplanten beter (groen) of slechter (rood) is dan verwacht.

De Pinksterbloem is een goed voorbeeld van een indicator voor basiskwaliteit
Foto: Ed Stikvoort

van de basiskwaliteit van natuur staat daarbij centraal. Komen de algemene soorten die je in een gebied mag verwachten daar ook in voldoende mate voor?

Het beantwoorden van deze vraag begint bij het vaststellen wat een algemene soort is. Voor vogels geldt bijvoorbeeld dat ze algemeen zijn als ze in meer dan 25% van Nederland voorkomen, of als er meer dan 25.000 broedparen zijn. Als je alle algemene soorten van alle soortgroepen bij elkaar optelt, gaat dit al snel over duizenden soorten. Het is praktisch onmogelijk om deze allemaal te monitoren om een beeld te krijgen van de basiskwaliteit. Handiger is om te werken met een set van soorten die representatief zijn voor een gebied en waarvan goede (tel)gegevens beschikbaar zijn. Dit zijn de zogenaamde indicatorsoorten (zie kader).

Terugkijken naar vroeger

Voor vogels en dagvlinders is goede informatie beschikbaar over dichtheden en aanwezigheid vanuit verschillende meetnetten. Op basis van gegevens uit het verleden, of uit gebieden waarvan we weten dat de kwaliteit goed is, is te bepalen welke soorten in potentie kunnen voorkomen in een landschap. Met tellingen is de huidige situatie vast te stellen. Dat levert een 'benchmark' op waarmee je de kwaliteit van ge-

bieden met hetzelfde landschapstype met elkaar kan vergelijken (zie figuur 1).

Een vergelijking met het verleden heeft wat haken en ogen. Welke referentie neem je? Tien jaar geleden, vijftig jaar, honderd? Een algemene richtlijn hiervoor is moeilijk te geven, omdat de ideale situatie uit het verleden voor elk gebied anders kan zijn. Voor het boerenland is over het algemeen het landschap van 1970 tot 1990 een goede richtlijn. Dit is het moderne landschap van na de grote ontginningen, maar van vóór de grootschalige moderne landbouw.

Toepassen van de kennis

De benchmarks leveren belangrijke informatie om de kwaliteit van een gebied te verhogen. Als de basiskwaliteit van de natuur onder de maat is, weet je wat je kunt verbeteren aan het gebied. Dit levert concrete aanbevelingen op voor bijvoorbeeld gemeenten en terreineigenaren. Sovon, Vogelbescherming en de soortenorganisaties passen deze kennis inmiddels toe in diverse pilotprojecten in Nederland, waarbij de resultaten van het onderzoek direct kunnen worden toegepast in het verbeteren van de leefomstandigheden voor planten en dieren.

— Marcel Wortel

Meten aan kwaliteit

Voor het meten van basiskwaliteit gaan de soortenorganisaties uit van 707 soorten planten, dieren, korstmossen en paddenstoelen. De aanwezigheid van deze soorten kun je meten met de dichtheid (aantal per oppervlakte-eenheid), of de presentie (deel van de onderzochte locaties waar een soort is aangetroffen). De schaal waarop je kijkt speelt een belangrijke rol. In een klein gebied vind je moeilijk meer soorten dan in een groot gebied. Het vaststellen van dichtheden is juist weer makkelijker in een klein gebied. En dit is ook weer voor elke soortgroep anders. Waar je in een vierkante meter al je best moet doen om alle planten in kaart te brengen, is dit voor vogels prima te doen in een gebied van tientallen hectares.

Verder lezen:

- Kwak R., van den Burg A., Dommerholt G., van Kreveld A., Stortelder A. & van Wijngaarden R. 2018. Op weg naar een basiskwaliteit voor natuur. *De Levende Natuur* 119 (5), 230-233.
- Biesmeijer K., Klumpers S., Visseren-Hamakers I., Kleijn D. & Kwak R. 2021. Op weg naar basiskwaliteit natuur. Rapport Naturalis Biodiversity Center. Naturalis Biodiversity Center.
- Wallis de Vries, M.F., Sierdsema H., Gmelig Meyling A.W., van Deijk J., van Grunsven R.H.A., Kleukers R.M.J.C., van der Kolk H.-J., van Norren E., Odé B., - Reemer M., Vaessen A. & Zollinger R. 2022. Meetsoorten voor basiskwaliteit natuur. Rapport SoortenNL.

Binnenkort verschijnt in *De Levende Natuur* een artikel met meer achtergrondinformatie over Basiskwaliteit.

Recent geschreven

Lage kuikenoverleving zorgt voor afname Wilde Eend in Nederland

*Waarom gaat de Wilde Eend in Nederland in aantallen achteruit? Onderzoekers van Sovon Vogelonderzoek, Radboud Universiteit en het Vogeltrekstation komen op basis van een analyse van maar liefst vier verschillende datasets verzameld door citizen scientists tot de conclusie dat een hoge kuikensterfte de belangrijkste oorzaak is. Willen we de Wilde Eend beschermen, dan zullen we iets aan de overleving van de kuikens moeten doen, benadrukken zij in een publicatie in *Ornithological Applications*.*

Nederland huisvest de grootste populatie van de Wilde Eend in Europa, met naar schatting tussen de 180.000 en 280.000 broedparen. Toch zijn de aantallen met zo'n 30 procent afgenomen sinds 1990, een ontwikkeling die in de ons omliggende landen niet zichtbaar is. De vraag is wat de onderliggende oorzaken zijn: is de sterfte onder volwassen eenden te groot, worden er te weinig jongen geboren, of is er iets anders aan de hand?

Om deze vraag te beantwoorden hebben onderzoekers van Sovon Vogelonderzoek, Radboud Universiteit en het Vogeltrekstation een zogenaamd geïntegreerd populatiemodel ontwikkeld. Dit is een rekenmethode waarin alle variabelen worden gestopt die een rol kunnen spelen bij de ontwikkeling van de populatie, zoals aantallen broedvogels, legselgrootte, uitkomstsucces van de eieren en sterfte van jonge en volwassen vogels.

Populatiemodel

Van de meeste variabelen in het populatiemodel zijn gegevens beschikbaar over vele jaren. De ontwikkelingen in aantallen zijn afkomstig van broedvogelmonitoring. Legselgrootte en nestsucces worden bepaald met nestonderzoek en overleving van volwassen vogels blijkt uit terugmeldingen van geringde vogels. Voor inzicht in de overleving van de kuikens deden vrijwilligers gedurende een aantal jaren tellingen met de 'kuikenteller'. Via deze mobiele applicatie zijn eendengezinnen te volgen en wordt bijgehouden hoeveel kuikens vliegvlug worden.

Al deze verschillende variabelen houden verband met elkaar. Als de populatie bijvoorbeeld afneemt, zijn er minder vrouwtjes die eieren leggen. Als er minder eieren uitkomen, zijn er weer minder jongen, enzovoort. Hoe sterk deze onderlinge relaties zijn, is in formules te

⤴ Vrouwtje Wilde Eend met jongen.
Foto: Theo Verstrael

Meer lezen?

Wiegers J.N., Jongejans E., van Turnhout C., van den Bremer L., van der Jeugd H. & Kleyheeg E. 2020. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications* 124(3), 1-12.

vatten. Al deze formules bij elkaar leveren een geïntegreerd populatiemodel op. Met de berekende relaties tussen de variabelen is ook te voorspellen wat er gebeurt als één van die variabelen verandert.

Te lage kuikenoverleving

Met name de kuikenoverleving blijkt in de afgelopen decennia gedaald. Op basis van historische gegevens lijkt het erop dat deze overleving zelfs is gehalveerd ten opzichte van de jaren 50 van de vorige eeuw. Ook in vergelijking met andere landen waar de populaties Wilde Eenden wel stabiel zijn, is de Nederlandse kuikenoverleving laag. Doorrekeningen met het populatiemodel bevestigen dat de kuikenoverleving bepalend is voor de ontwikkeling van de aantallen van de Wilde Eend in Nederland. Geen van de andere variabelen kon de afname van het aantal Wilde Eenden verklaren.

Recent verschenen

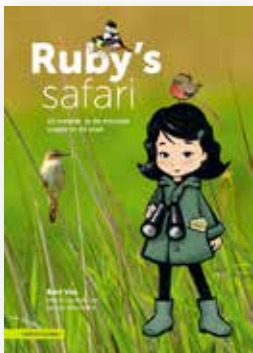
Thuisvogels

50 verhalen over vogels
kijken vanuit huis

Gerard Ouweneel neemt ons mee naar plekken in binnen- en buitenland waar vanuit huis van vogels valt te genieten, hij gaat letterlijk van balkons tot landgoederen, waarbij hij zelfs belandde in een paradijsvogeltuin in Papua. 2022 is het Jaar van de Merel, dus er is een lang hoofdstuk over deze soort. Met illustraties van Elwin van der Kolk.

232 pag., € 19,95,
KNNV Uitgeverij

Ruby's safari

Zo ontdek je de mooiste
vogels in de stad

Bart Vos laat kinderen en hun (groot)ouders zien dat er ook in stedelijk gebied, op wandel- en fietsafstand, mooie vogels te ontdekken zijn. In *Ruby's safari* gaat het vrolijke meisje Ruby Vos op zoek naar de vijf mooiste vogels van de stad. Onderweg ontdekt ze nog veel meer mooie vogels. Geïllustreerd door Daniël Willemsen. Voor kinderen vanaf acht jaar.

40 pag., € 14,95, KNNV Uitgeverij

Grutto!

De reis van onze nationale vogel

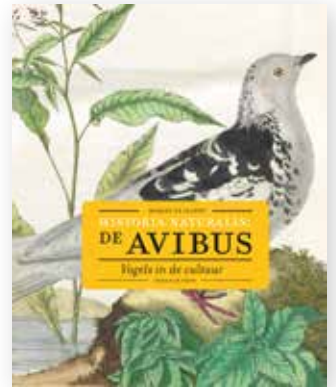
Ruben Smit en Rob Buiten laten zien hoe de Grutto probeert te overleven op zijn reis van en naar zijn broedgebied in Nederland. Van de uitgestrekte veenmoerassen van Estland via Portugal tot diep in de mangrovebossen van Senegal tussen de vissers en rijstboeren. Overal ligt gevaar op de loer: van jagende roofvogels tot maaimachines en slagregens.

371 pag., € 34,99, AtlasContact

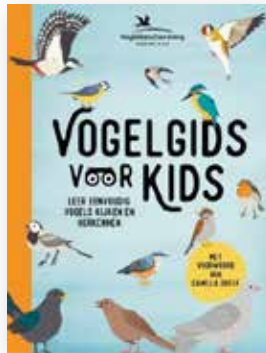
Historia naturalis: de avibus

Vogels in de cultuur

Emeritus professor Marcel De Cleene brengt in *Historia naturalis: de avibus* natuur en cultuur samen. Hij laat de rol zien die vogels spelen in de symboliek, emblemen, heraldiek, rituelen, mythologie, devotie, magie, volksgeloof en onze taal. Het boek is geïllustreerd met ingekleurde gravures van vogels uit de *Histoire Naturelles* van Georges Louis Leclerc de Buffon.

340 pag., € 39,95,
Sterck & De Vreese

Vogelgids voor kids

De *Vogelgids voor kids* van Marc Duquet is een even leuke als serieuze vogelgids voor kinderen van 8-12 jaar die willen leren hoe je de meest voorkomende vogels in Nederland en België kunt vinden en herkennen. Deze speciale Kinderboekenweek-editie bevat een voorwoord van Camilla Dreef.

208 pag., € 17,50, Kosmos Uitgevers

Het boek van OERRR

Het boek van OERRR van Natuurmonumenten heeft als ondertitel: *150 tips, weetjes en uitjes voor gezinnen die buiten op avontuur willen*. Het bespreekt locaties van speelnatuur, spelletjes voor buiten, wat je kunt maken van natuurschatten en hoe je natuur en dieren kunt helpen.

160 pag., € 20,-, Kosmos Uitgevers

TIM BIRKHEAD VOGELS EN WIJ

12.000 jaar
gemeenschappelijke
geschiedenis

Vogels en wij

Tim Birkhead neemt ons in *Vogels en wij* mee op een reis langs onze gemeenschappelijke geschiedenis met vogels. We hebben vogels als goden aanbeden, op ze gejaagd, ze bestudeerd, onszelf versierd met hun veren en hun vlucht onderzocht. Birkhead verweeft verhalen uit zijn eigen leven met wetenschappelijke inzichten.

371 pag., € 34,99, AtlasContact

De relatieve vogelaar

Toen ik lang geleden bij Sovon kwam werken, kon ik amper vogelgeluiden onderscheiden. Maar tjonge, wat waren de boswandelingen met mijn collega's – de echte vogelaars – een fantastische leerschool! Intussen kent mijn enthousiasme geen grenzen bij het horen van de eerste Fitis, Tjiftjaf of Grasmus.

Zo had ik dit voorjaar m'n eerste Tuinfluiter tijdens een pauzewandeling. Wat een sensatie! 'Hoor! De Tuinfluiter!' riep ik. Wat er toen gebeurde bracht mij in opperste verwarring. Ik zag mijn collega's verstarren, enkelen trokken wit weg, de BMP-coördinator keek alsof hij zojuist een ufo tussen de Gierzwaluwen had waargenomen. Ik vroeg me af wat er aan de hand was. Had ik iets verkeerd gezegd? En toen klonk het in koor: 'Jeroen, dat was geen Tuinfluiter, maar een Zwartkop!'

Ik kromp ineem, werd klein als Alice in Wonderland die van de mushrooms had geproefd. Ik schaamde me dood! Wie was ik in 's hemelsnaam die tussen deze doorgewinterde vogelaars überhaupt een poging tot determinatie durfde te ondernemen?

En dat terwijl ik onder mijn niet-vogelende vrienden bekend sta als 'de vogelaar'. Loop ik met hen door het bos, benoem ik alles wat ik hoor: 'Roodborst! Vink! Groene Specht!' In mijn ooghoeken zie ik dan hoe zij mij bewonderen. Mijn status van vogelaar groeide en groeide... 'Winterkoning! Zwarte Mees!' Ik was niet te stuiten! Tot iedereen er hoorndol van werd. 'Jeroen, je bent een geweldige vogelaar maar kun je alsjeblieft je kop een keer houden?'

Toegegeven, ik leed intussen aan een soort vogelvariant van Gilles de la Tourette. Maar dat mijn vrienden ook maar iets hadden opgestoken van mijn wijze vogellessen, ho maar! Toen een vriend riep: 'Kijk, een Merel', kon ik mij niet beheersen: 'DAT IS GEEN MEREL, DAT IS EEN ZANGLIJSTER!'

— Jeroen van Zuylen

In deze column werpt bureaumedewerker Jeroen van Zuylen een eigenzinnige blik op de wereld van vogelaars en Sovon.

Erelidmaatschap voor Robert Kwak

Robert Kwak (r) ontvangt naast een oorkonde een origineel schilderij van zijn favoriete soort, de Grote Gele Kwikstaart, van de hand van Elwin van der Kolk.

Dit voorjaar kreeg Robert Kwak het erelidmaatschap van Sovon uitgereikt. Nietsvermoedend bezocht hij een lezingendag van de Nederlandse Ornithologische Unie, waar Sovon directeur Theo Verstrael hem tijdens het afsluitend diner verraste. Robert kreeg deze eretitel vanwege zijn grote verdiensten op het gebied van gestandaardiseerde vogeltellingen.

Met het erelidmaatschap eert Sovon vogelaars die een onmisbare rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van de organisatie Sovon. Theo Verstrael refereerde in zijn toespraak aan het werk van Robert Kwak bij het CBS, Sovon, Alterra en Vogelbescherming, waar hij altijd de meerwaarde van gestandaardiseerde tellingen sterk benadrukte. Onder andere het Handboek Vogelinventarisatie, een standaardwerk in de veldornithologie, is daar een voorbeeld van. Veel recenter ontwikkelde hij het begrip Basiskwaliteit natuur, waarbij vogeltellingen ook een belangrijke rol spelen. Niet in de laatste plaats onderscheidt Robert zich ook met jarenlang inventarisatiewerk in de Zuidoost-Achterhoek, waar hij nog steeds heel actief is voor telprojecten als BMP, MUS, PTT en trek tellingen. Robert heeft velen geïnspireerd met zijn aanstekelijk enthousiasme, grote kennis en sterke motivatie om telkens een stapje verder te zetten. De andere ereleden van Sovon zijn Arend-Jan van Dijk en Frank Saris.

Symposium Scholekster 29 oktober 2022

Waarom gaat de Scholekster in aantallen achteruit? En kunnen we dit tij nog keren? Wat is het effect van de menselijke activiteiten in de broed- en overwinteringsgebieden? In het onderzoek Cumulative Human Impact on biRd Populations (CHIRP) is onderzoek gedaan naar deze vragen.

Begin 2022 is CHIRP afgesloten. In het Symposium Scholekster kijken we terug naar de resultaten van het onderzoek en wat dit betekent voor de bescherming van de Scholekster. Het symposium wordt georganiseerd door Sovon, Vogelbescherming en de bij CHIRP betrokken organisaties en is bedoeld voor iedereen met een warm hart voor de Scholekster.

Het symposium vindt plaats in congrescentrum De Reehorst in Ede op zaterdag 29 oktober 2022 van 10.00 tot 16.00 uur. sovon.nl/symposium-scholekster

Landelijke Dag

26 november 2022

De Reehorst in Ede

Op zaterdag 26 november is het weer zo ver: de Landelijke Dag. Een bomvol programma met lezingen van topsprekers en een beurs met boeken, optiek, reizen en vogelorganisaties uit heel Nederland. Mis het niet.

Twee jaar lang hebben we het moeten doen met een digitale editie. Voor de 45e editie van de Landelijke Dag hopen we toch echt terug te keren naar de vertrouwde locatie in De Reehorst in Ede. Met lezingen in vijf zalen, een goed gevulde beursvloer, een jeugdprogramma en natuurlijk een dag vol ontmoetingen.

Lezingen

Vogelgriep

Dit jaar beleefden we de zwaarste uitbraak van vogelgriep in Europa ooit gemeten. Miljoenen landbouwdieren zijn geruimd en de ziekte blijft zich uitbreiden onder wilde vogels. Erasmus MC viroloog Thijs Kuiken vertelt er alles over in de Schouwburgzaal.

Verhalen over soorten

Vogelonderzoek is geen one size fits all. Elke vogelsoort stelt specifieke eisen aan het landschap, klimaat en voedselbeschikbaarheid. Laat je bijpraten over soortgericht onderzoek waarmee we onze kennis over individuele soorten vergroten. Kennis die noodzakelijk is voor effectieve bescherming.

Basiskwaliteit van natuur

In de bescherming van vogels gaat veel aandacht uit naar natuurgebieden en bedreigde soorten. Maar hoe zorgen we ervoor dat onze directe leefomgeving ook voldoende kwaliteit houdt voor vogels? Vogelbescherming Nederland legt uit wat zij doen om algemene vogels algemeen te houden.

Jaar van de Merel

In 2022 besteedden we samen met Vogelbescherming extra aandacht aan de Merel. Het is een van onze meest algemene broedvogels, maar in de steden en de bossen heeft hij het moeilijk. Bernice Goffin vertelt over de resultaten van het nestonderzoek in het Jaar van de Merel.

Parallelprogramma's

De Nederlandse Ornithologische Unie (NOU) presenteert in Theatre Cerise een aantal boeiende lezingen over versterking. En in de Bachzaal hebben de terreinbeherende organisaties een programma over het beheer van natuurgebieden.

Datum: zaterdag 26 november

Locatie: De Reehorst, Ede

Entree: 15 euro, leden en waarnemers 10 euro

Informatiemarkt

Door het gehele gebouw zijn standhouders te vinden. Optiek, reizen, boeken en tal van vogelorganisaties uit heel Nederland; ze vertellen je graag alles over hun producten en organisatie.

Aanmelden

Meld je vooraf aan voor de Landelijke Dag via sovon.nl/ld. Je hoeft dan niet op de dag zelf in de rij te staan om te betalen. Via de button 'Aanmelden' bestel je je toegangskaart. Let op, leden en vrijwilligers kunnen kiezen voor een ticket met aangepast tarief.

Praktisch

Bereikbaarheid

Congrescentrum De Reehorst ligt op 5 minuten loopafstand van station Ede-Wageningen. Kom dus vooral met de trein. Kom je toch met de auto, dan kun je deze kwijt op het parkeerterrein van de Reehorst zelf (600 plekken). Ervaring leert dat deze parkeerplaats snel vol zit. In dat geval is het ook nog mogelijk om te parkeren bij het station. Meer informatie en bereikbaarheid via www.reehorst.nl

Catering

Je toegang tot de Landelijke Dag is inclusief koffie en thee. Tappunten kun je op verschillende plekken in het gebouw vinden. Ook zijn er verkooppunten voor broodjes en andere versnaperingen.

Organisatie

De Landelijke Dag wordt georganiseerd door Sovon in samenwerking met Vogelbescherming, Vogel informatiecentrum Texel, de NOU en de terreinbeherende organisaties. Technolyt is hoofdsponsor van de Landelijke Dag. Ook dit jaar hebben ze een interessante verrijkeractie voor bezoekers. Hou de website sovon.nl/ld in de gaten!

**Volledig programma
en aanmelden
op sovon.nl/ld**

Limosa 95.2: Hoppen, Spotvogels, Blauwborsten, Lachsterns, Grutto's en Kleine Zilverreigers

Limosa 95.2 is verschenen, met daarin alleen maar artikelen, over Hoppen, Spotvogels, Blauwborsten, Lachsterns, Grutto's en Kleine Zilverreigers.

De overwinteringslocaties van Spotvogels ontrafeld

Waar 'onze' zangvogels zoal overwinteren is lang niet altijd bekend, maar nu zindertjes steeds kleiner worden, kunnen ook zangvogels tot in Afrika worden gevolgd. Vijftien Limburgse Spotvogels kregen een geolocator opgeplakt, twee werden teruggevangen en dat leverde prachtige, unieke data op. Beide vlogen via Italië, deels via Griekenland, naar Angola en Namibië. Baanbrekend onderzoek, nieuwe kennis, uitgebreid beschreven in Limosa.

Oost-Groningen van belang voor Lachsterns

Sinds een jaar of tien worden er jaarlijks pleisterende Lachsterns gezien in Oost-Groningen. Door kleurringen is de herkomst van deze vogels bekend; ze broeden op een kwelder in de Elbemonding in Duitsland. De vogels pleisteren overdag op een zandwinplas en foerageren in de nabijheid ervan. 's Nachts slapen ze op verschillende locaties in de Dollard. Aan de hand van tellingen, kleurringgegevens en incidentele waarnemingen wordt in Limosa een beeld geschetst van het belang van Oost-Groningen voor de Lachsterns

Verder in Limosa 95.2

In de Amsterdamse Waterleidingduinen broedde in 2020 een paartje Hoppen, een zeldzaamheid in ons land. In Limosa een uitgebreide beschrijving van het succesvolle broedgeval. Elders in de Noord-Hollandse duinen stonden in het voorjaar van 2021 drie cameravallen bij blauwborstnesten. Dat leverde interessante informatie over de broedbiologie van de soort op, voldoende voor een mooi stuk in Limosa. Slaapplaatsstellers weten dat Grutto's op gemeenschappelijke slaapplaatsen vaak druk met de kop onder water lopen te foerageren. Wat eten ze dan? In Noord-Holland werden twee van die slaapplaatsen eens beter bekeken op het gedrag van de Grutto's en het voedselaanbod onder water. Tot slot nog een bijdrage over Kleine Zilverreigers. Ieder najaar verblijven die in groten getale op Schiermonnikoog. Hoeveel zijn het er, waarom zitten ze daar en waar komen ze eigenlijk vandaan?

Lid worden?

Lees Limosa! Word Pluslid van Sovon en ontvang voortaan naast Sovon-Nieuws ook Limosa thuis! www.sovon.nl/lid

In een van de volgende Limosa's

Zwarte Sterns op slaapplaatsen in IJsselmeer- en Waddengebied, de geslachtsverhouding bij Kuif- en Tafeleenden, waterwinning en eenden in de duinen, slaapplaatsen van Blauwe Kiekendieven, Dwergmeeuwen in Nederland, Aalscholvers op slaapplaatsen, nachtelijk foeragerende Lepelaars, broedende Wilde Zwanen in Drenthe, Gekraagde Roodstaarten in de Noordelijke Friese Wouden en nog veel meer.

— Romke Kleefstra
➤ romke.kleefstra@sovon.nl

Nieuw

De beste vogelgebieden van Nederland

Nederland, vogelland. Overal kom je vogels tegen, maar wat zijn nu de beste plekken om vogels te kijken of te fotograferen?

Prijs: € 44,90
Ledenprijs: € 40,40

Sovon Vogelonderzoek Nederland zoekt

Senior Meetnetcoördinator Slaapplaatsen

(32 uur/week)

Als senior meetnetcoördinator coördineer je het meetnet Slaapplaatsen. Je bent daarbij verantwoordelijk voor het organiseren van landelijke of regionale slaapplaatstellingen, het werven van en communiceren met de vrijwillige waarnemers, controle en bewerking van de gegevens, kwaliteitsbewaking en verslaglegging, aansturing van het projectteam en het onderhouden van contacten met de opdrachtgevers.

Voor de functie vragen we in ieder geval goede kennis van Nederlandse avifauna en vogelecolgie, uitstekende communicatieve vaardigheden, kennis van en ervaring met projectmatig werken en bij voorkeur ervaring met monitoring en het werken met vrijwilligers.

Reageren?

Reageren kan tot uiterlijk 16 oktober 2022. Kijk voor meer informatie eerst op de uitgebreide vacatureomschrijving op sovon.nl/vacatures.

Komende tijd zijn er ook andere vacatures bij Sovon. Check sovon.nl/vacatures.

Sovon webwinkel

Veldgids vogeltrek

De vogeltrek is een fascinerend fenomeen: degenen die regelmatig op een trekpost te vinden zijn weten dat als geen ander. Het leren herkennen van soorten aan de hand van vliegbeelden en de verschillende roepjes kan wel een lastige aangelegenheid zijn. Want welke vogels vliegen daar nu over? En welk soort hoor ik daar?

Prijs: € 32,95
Ledenprijs: € 29,65

Avifauna Zeelandica

Een 'avifauna' zoals nog niet eerder gemaakt is in Nederland. De Avifauna Zeelandica is een unieke combinatie van een traditionele avifauna (lijst) en boeiende hoofdstukken over specifiek Zeeuwse vogelonderwerpen. In een tweedelige uitgave in een luxe cassette.

Prijs: € 59,50
Ledenprijs: € 49,50

Handtellers

Gemakkelijke handtellers voor het tellen van groepen vogels of trekvogels. Verkrijgbaar in uitvoering met één, twee, drie of vier units.

Vogels kijken met

VOGELINFORMATIECENTRUM

TEXEL

Dé specialist in verrekijkers & telescopen voor vogelaars

Het Vogelinformatiecentrum is optiekpartner van Sovon

Download **GRATIS** onze nieuwe App Vogels van Nederland en België. De beste Vogel App en gratis voor iOS en Android.

SWAROVSKI
OPTIK

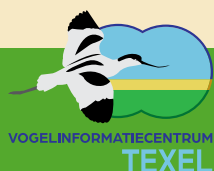

Verzendservice

Wij versturen verrekijkers en telescopen veilig door geheel Nederland. Wil je online een verrekijker of telescoop aanschaffen, kijk dan eens in onze webwinkel. Heb je dan nog vragen, neem gerust contact met ons op. Ook telefonisch of per mail kunnen wij u de verschillen goed uitleggen. Hierdoor weet je zeker dat je de juiste verrekijker of telescoop besteld.

zelf testen | deskundig advies | scherpe prijs | gratis schoonmaken

Kom langs en test zelf alle verrekijkers in onze vogelrijke tuin

www.vogelinformatiecentrum.nl

Kikkertstraat 42 1795 AE De Cocksdorp Texel
+31 (0) 222 316249 | info@natuurdigitaal.nl

GEHELE JAAR
GEOPEND

MAANDAG T/M ZATERDAG
10.00-18.00 UUR

**Voel het moment.
Niet uw uitrusting.**
Maximale beeldkwaliteit.
Minimaal gewicht.

ZEISS

Seeing beyond

Tot 30 %
lichter dan
vergelijkbare
kijkers

NIEUW: **ZEISS SFL 40**

Met de **nieuwe ZEISS SFL verrekijkers** (SmartFocus Lightweight) beleeft u met gemak bijzondere momenten. De SFL verrekijker is geoptimaliseerd om zo **licht en compact** mogelijk te zijn en vormt zo een perfecte aanvulling op de SF-familie.

Het **nieuwe Ultra-High-Definition (UHD) concept** zorgt voor levensechte kleurweergave en uitermate nauwkeurige details. Dankzij het **SmartFocus concept** is het scherpstelwiel perfect gepositioneerd en kan deze snel en precies worden afgesteld, zelfs met handschoenen aan. De **geoptimaliseerde ergonomie** en grote uittredepupil zorgen voor een ontspannen en ongestoorde kijkervaring. Met de duurzame magnesium behuizing is de kijker gemaakt om u langdurig te voorzien van adembenemende beelden.

www.zeiss.nl/natuur

ZEISS ambassadeur: Debby Doodeman

NL PURE 32
EEN MET DE
NATUUR

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

BIRDING BREAKS

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Reis met ons mee!

100+ groepsreizen
22 fotoreizen
55 expeditiecruses
20 weekenden in Nederland

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN IN 2022 EN 2023:

Noordoost-Brazilië
€ 6.295,00
30 nov '22

Canarische Eilanden
€ 2.095,00
31 jan '23

Vietnam
€ 3.625,00
18 mrt '23

Namibië
€ 4.995,00
08 dec '22

Suriname
€ 4.595,00
02 feb '23

Israël
€ 2.095,00
22 mrt '23

Zuid-Spanje - Pardellynx
€ 1.450,00
11 dec '22

Spitsbergen
- diverse cruises
va € 3.450,00
div. vertrekdata juni, juli & aug

Extremadura - Easy Birding
€ 1.750,00
Div data in mrt, apr & mei '23

Gambia - Fotoreis
€ 2.750,00
11 jan '23

Griekenland - Fotoreis
€ 1.250,00
20 feb '23

Vlissingen - Spitsbergen
- Expeditiecruse
va € 2.800,-
3 juni '23

Filipijnen
€ 6.995,00
24 jan '23

Pyreneeën
€ 1.695,00
26 feb '23

Kijk op onze website
voor het complete aanbod
aan reizen!

www.birdingbreaks.nl • (020) 779 20 30 • info@birdingbreaks.nl
Kijk ook eens op onze facebookpagina voor actuele foto's en nieuws over onze reizen!

Vogels vliegen, wij niet!

Vogel- en natuurreizen 2023

Spanje	Extremadura en Gredos	apr
Polen	Oderdelta en Slonsk (Zeearenden)	apr
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria	apr & mei
Frankrijk	Camargue, Gorges en Causses	apr-mei
Polen	Biebrza en oerbos Bialowieza	mei
Polen	Kanoreis Czarna Hancza en Biebrza	mei
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviot Hills	jun
Spanje	Spaanse Pyreneeën & Monegros	jun
Zweden	Falsterbo (vogeltrek)	sept-okt
Duitsland/Polen	Havelland & Oderdelta (Grote trap & Kraanvogels)	okt
Frankrijk	Vercors & Savoie (Dwerguil, Sneeuw- & Korhoen)	okt

In Polen en Spanje ook individuele reizen
en maatwerk voor eigen groepjes

agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

BLUE ELEPHANT
VOGELREIZEN
naar
droombestemmingen
voor beginnende én
doorgewinterde vogelaars

GROEPEN
INDIVIDUEEL
FOTOGRAFIE

www.blue-elephant.nl

veldshop.nl

verken jouw natuur

A BETTER VIEW
OF THE WORLD

MEOPRO AIR

BIRDING WITH PASSION

FEATURES

- HD** → HD OPTISCH SYSTEEM
- N₂** → MAGNESIUM BODY MET RUBBER BEKLEED
- Mg** → OPEN BRUG DESIGN
- Mg** → DIOPTRIE- EN SCHERPSTELKNOP IN ÉÉN
- → WATERPROOF, STIKSTOFGAS GEVULD

BESCHIKBARE MODELLEN

- 8x42 HD
- 10x42 HD

meopta

Technolyt®

EXPLORE MORE
AT OUR E-SHOP

WWW.TECHNOLYT.NL

Foto: Romke Kleefstra

Stervende stern

Op het strand van Schiermonnikoog, in de blakende voorjaarszon, werpt deze Grote Stern zijn laatste blik omhoog. Geveld door vogelgriep, die duizenden verslaat. Geen opgewekt 'karriek', geen gezwier boven de golven en geen fenomenale tochten naar de Afrikaanse kust meer. Hier eindigt een leven van misschien wel tientallen jaren en tienduizenden kilometers vliegen. Dat gaat je niet in de koude kleren zitten.

In juni sloeg hoogpathogene vogelgriep genadeloos toe onder Grote Sterns. In twee kolonies op Texel en Zeeland werden duizenden dode exemplaren geraapt en ook op andere plekken trad forse sterfte op. Voor de opruimers, meestal betrokken vogelonderzoekers en terreinbeheerders, was de aanblik van zoveel dode sterns zwaar om te verdragen. Samen met hen konden we een schatting maken van de omvang van de sterfte. Die wordt binnenkort gepubliceerd.

Grote Sterns hebben een lange historie van tegenslagen. Tot in de twintigste eeuw werden ze geschoten om als decoratie op dameshoeden te dienen. Ook hun eieren waren niet veilig. Begin jaren zestig zorgden lozingen van chloorkoolwaterstoffen voor een aderlating. Van de ruim twaalfduizend paren in 1962 waren er in 1965 geen duizend meer over. Het duurde ruim twintig jaar voordat de populatie weer op het oude peil was. Net voor de uitbraak werden dit voorjaar nog ruim achttienduizend paren geteld. Zal het de populatie dit keer ook weer lukken om te herstellen?

— **Albert de Jong**